

RADOSLAV LAVRIĆ

**Ljubuški
Studen 2005.**

Razgovor je snimljen, snimka se vodi pod oznakom

***rlavrić.wav*
23,1 MB
trajanje 1:12:26**

Razgovor je vođen u Ljubuškom

Evo ga, naš diktafon je uključen. Ja ću Vas moliti na početku snimke, da mi se predstavite: dakle Vaše ime i prezime, datum i mjesto rođenja, prebivalište?

Ja sam Radoslav Lavrić, rođen 21. 06. 1957. Inače, u vrijeme rata, u onoj početnoj fazi rata, pa do vremena dok sam bio pripadnik HVO-a bio sam na funkciji pomoćnika načelnika u Upravi Vojne policije HVO-a. Da bi oslikao neke stvari, koje kasnije mogu biti, možda, interesantne što se tiče ovog iskaza, koji na neki način Vama dajemo sa svjedočenja, ja bi u početku spomenuo možda nešto, što vjerojatno svako od nas ima, neku svoju istinu: kako je rat počeo i kako se vodio? Ali ja, otprilike, imam i također svoje mišljenje: kako je rat počeo na „mome otoku“? Dakle, povijest će pokazati ... ne znam, netko tko bude pisao tu povijest će kazati, uglavnom, ono što bude smatralo se da je bitno, a ono ... najvjerojatnije će biti i u ovom slučaju: pobjednici pišu povijest ili oni koji su u prilici pišu je. Ali, što se tiče mene i nas na ovim prostorima, za nas je rat počeo onog momenta kad su postrojbe JNA i srpski i crnogorski rezervisti izišli iz vojarnje, počeli okupirati prostor, počeli, praktično, raspoređivati vojne postrojbe na našim prostorima i mi smo došli u situaciju da se nedvojbeno vidjelo da se ide prema ratnom sukobu. Nismo bili ni naoružani, ni organizirani. Ono nešto malo naoružanja, što je bilo po nekim skladištima Teritorijalne obrane, JNA je to neposredno prije tih aktivnosti izuzela, tako da u biti neko pravo naoružanje na ovim prostorima nije ni bilo. Sad ova je situacija u Hrvatskoj već bila eskalirala prema ratu, osjećalo se da će se taj rat proširiti na ove prostore. Mi smo se, praktično, pokušavali organizirati i naoružati kako smo znali i umjeli. Nabavljali smo naoružanje raznim kanalima, ali što je najbitnije, znači, naoružanje nam nije dijeljeno, nije nam davano iz nekih skladišta ili bilo nekih postrojbi, ili nekih organizacija, nego smo ga kupovali na crnom tržištu, znači, mi kao građani plaćali smo i to tada vrlo značajnim iznosima novca. Što ovo govorim? Govorim da se vidi da je to bilo vrijeme samoorganiziranja naroda na ovom prostoru i ja, kao i moji susjedi, prijatelji, kumovi i td., smo se našli u takvoj situaciji i počeli smo se samoinicijativno naoružavati i pripremati za ono što nam je slijedilo. Bukvalno, rat je počeo, što se tiče nas na ovom prostoru, kad je oko sedam tisuća srpskih i crnogorskih rezervista sa tenkovima i postrojbama JNA, preko Stoca došlo do Čapljine i do Tasovčića. A, u Čapljini je bila i vojarna, u kojoj je JNA već bila i stacionirana, tako da je bio pokušaj da se spoji sa tom postrojbom koja je bila u vojarni, a s druge strane znamo za onu poznatu situaciju sa pokretom tenkova iz Mostara, zaustavljenih u Pologu, pa kasnije ...

Kad je to bilo?

Nemojte me datume, jer što se tiče datuma ... teško se ovako u ovom momentu prisjećati datuma, a drugo: sve je to zabilježeno, nije to ništa novo ni nepoznato, tako da se lako može utvrditi kad je. Znači, paralelno s tim, išli su tenkovi iz Mostara i postrojbe iz Mostara, pa su bili jedno vrijeme zaustavljeni od golorukog naroda u Pologu, pa je kasnije intervencijom tadašnjeg predsjednika Predsjedništva Bosne i Hercegovine, gospodina Izetbegovića, ti su tenkovi pušteni. Pa su se kasnije rasporedili na kupreškoj visoravni i znamo kako je to krvavo bilo za nas kasnije, kad su ti tenkovi bili upotrijebljeni u ovim sukobima koji su nastali, a tada se i znalo da su tenkovi baš gore raspoređeni i da se pokušava napraviti jedan zahvat prema Sinju, odnosno, Splitu. Ali nebitno, da ne bi ja bavio se nekim stvarima, koje su van moje domene, dakle, rat na „našem otoku“ je krenuo tako što su, znači, srpsko-crnogorski rezervisti i postrojbe JNA krenule, praktično, okupirati ovaj prostor. Što je ovo značajno? Značajno je da se zna da mi, praktično, nismo imali nikakve organizirane vojne postrojbe, niti smo imali nekakav ustroj državnih, koji bi nekom općom mobilizacijom organizirao postrojbe na ovom prostoru. Nešto ... nekakvih priprema ... nekakvih knjiga, nekakvih programa mobilizacije je bilo, ali to je bilo smiješno ... sve je to bilo vezano za JNA, a i jednostavno, nije ni moglo funkcionirati bez JNA. S druge strane, ne može se raditi mobilizacija ljudi od kojih većina, možda, u tom momentu ni nije raspoređena na ta mjesta gdje bi to trebalo ... jedan dio ni ne osjeća svoju obvezu da bude mobiliziran, nije ni spreman da se uključi u rat i slično, tako da opća mobilizacija u tom momentu, jednostavno, nije ni dolazila u obzir. Država, jednostavno, nije ni postojala, nije ni funkcionirala, a s druge strane i oni koji bi bili mobilizirani, to je bilo dosta kaotično stanje. Praktično, u postrojbe, u tom početku, uključivali su se ljudi dragovoljno, oni koji su osjećali da trebaju braniti svoju obitelj, svoj prozor, svoj raj i td. Dakle, nije bilo ni primisli da bi ti ljudi naoružani išli bilo gdje ... napadali bilo koga ... znači oni su se ... mi smo se organizirali, isključivo, sa namjerom da branimo svoje kuće, ali ne možeš braniti kuće na kućnom pragu, nego, normalno, braniš kuću tamo gdje je po nekakvom vojnom, ili tada po našoj nekoj procjeni su nekakve crte, koje se mogu kako tako održati. I u suštini prirodna prepreka je bila Neretva, pa smo se, uglavnom, organizirali od Mostara, pa, ne znam, do Metkovića, uz duž Neretve.

Tako je počeo rat. A, što je ovo bitno? Bitno je što smo cijelo vrijeme rata mi osjećali da smo tu, zato što želimo, a ne zato što smo mobilizirani, što pripadamo nekakvoj vojsci ili slično. E kad ... ako smo tako se uključili ili organizirali, onda je vrlo teško s nama bilo vojno rukovoditi. Znači, mi smo se organizirali samoinicijativno i organizirali se sa ciljem da

branimo vlastite domove, vlastitu obitelj, narod, prostor i td. Dakle, s nama se nije moglo postupati nikako, ni tada, pa ni kasnije na način kako bi se postupalo sa normalnom, organiziranom, mobiliziranom vojskom, koja funkcionira u jednom uređenom okruženju. Što ovo govorim? Dakle, kasnije kad smo se već i organizirali kao, nazovimo to, vojne postrojbe, koje su imale nekakav svoj vojni ustroj, uvijek je ovo bio problem. Znači, uvijek je dolazilo do određenih incidentnih situacija, napetosti i slično, gdje su pojedine postrojbe, čak, i otkazivale poslušnost, da ne kažem pojedinačno, zbog toga što se većinom mi nismo ni osjećali da smo pripadnici vojske u onom smislu kako se osjeća vojnik, koji je mobiliziran ili koji je profesionalno pripadnik neke vojske. Uvijek je to bio organiziran narod, koji se morao razgovarati, koga se moralo organizirati, koga se moralo motivirati i koji je morao imati vlastito uvjerenje da ono što radi, radi iz, kako bi rekao, iz vlastitog uvjerenja i potrebe. Ovo je jako bitno da se zna da, dakle, ni vojno ni političko vodstvo nije moglo, dakle, uvijek u svakoj situaciji kontrolirati praktično vojne postrojbe ... ni pojedince, koji su bili uključeni u vojsku, koja se nazvala HVO.

Sa druge strane, ako znamo da smo se, predsjednik Izetbegović je tad govorio da je Bosna i Hercegovina kao tigrova koža – da je šarena, ne znam, izmiješana i tako dalje, i sad ako znamo da su vojne postrojbe bile samoinicijativno organizirane na teritoriju tamo gdje su ljudi živjeli i gdje se, otprilike, svako na svom prostoru, svom teritoriju, vjerojatno, se organizirao i bio motiviran da se organizira u vojnu postrojbu sa onim motivom koji sam ja objasnio kako smo mi se uključili i počeli ... uključili se u rat na ovom prostoru, onda, znači, svaka ta postrojba tamo gdje je bila, ne znam, veličine nekakvog seoskog voda, do nekakve veće postrojbe tipa, ne znam, brigade i slično, je funkcionirala na sličnom principu. Znači, postojala su nekakva politička vodstva, nekakva vojna vodstva, ali uglavnom je to bilo lokalnog karaktera i nekog na višoj razini ... nije mogao poslati čistu zapovijed i da se ta zapovijed sprovodi kako se to radi u normalnim, ustrojenim vojskama. Sa druge strane, nije bilo neke koncepcije, u smislu: koji teritorij se brani, koje su pozicije na kojima treba vojska da bude i td. Znači, išlo se više, kako se rat razvijao tako su se i postrojbe komešale na tom prostoru prema potrebama, često puta vrlo izravno, ovisno od toga kako je na nekom teritoriju stanje bilo, da li se neki teritorij gubi, da li su negdje velike žrtve, da li, ne znam, se neke crte probijaju i slično, dakle, tu se je pokušavalo, jednostavno, krpiti ta fronta gdje je to moglo i koliko se moglo, ali, znači, nije bilo organizirane vojske i koja bi po nekoj vojnoj doktrini i pod zapovjedništvom Glavnog stožera funkcionirala kao organizirana vojska. To govorim, zbog toga što, danas kad se govori o objektivnoj i subjektivnoj odgovornosti vojnih zapovjednika iz tog vremena, treba jako dobro uvažavati, znači, ovu situaciju koja je bila.

Vojni zapovjednici u tom vremenu nisu bili u klasičnom smislu vojni zapovjednici. Oni su više bili osobe, koje su pokušavale, znači, uvesti jednu vojnu disciplinu, pokušavale organizirati vojsku na određen način, ali ako ta vojska nije sama od sebe bila organizirana i prihvaćala da funkcionira pod određenim zapovjedništvom, onda je to vrlo teško išlo.

Sa druge strane, vrlo često su se mijenjali ustroji kako se vojska organizirala na nekom teritoriju, općini, zajednici općina, ne znam, Operativnoj zoni, nekom širem regionu, tako da vrlo često, u tijeku samog rata postrojbe su mijenjale svoje oblike ili način organiziranja, a istovremeno ljudi iz pojedinih postrojbi bi prelazili u druge i organizirali se ovako ili onako, tako da je tu vrlo teško bilo, kako bi rekao, slijediti jednu konkretnu nit da se ima jedan vojni ustroj, jedna vojna disciplina kako bi to trebalo biti u svakoj organiziranoj vojsci. Dakle, želim naglasiti od samog početka i tijekom trajanja rata, sve do njegove završnice, do onih završnih operacija, mi smo imali samoorganiziranu vojsku, koja nije se do kraja organizirala nikad u vojsku onog tipa kako to neko zamišlja, kako danas pokušava nametati da bi objektivno i subjektivno odgovornost zapovjednika vezivala za taj ustroj i djelovanje te vojske. Uz to bilo je mnoštvo, mnoštvo manjih postrojbi, koje su povremeno djelovale na određenim crtama, a vrlo često djelovale i iza tih crta, odnosno, naseljima, gradovima i tako dalje, bez ikakve prave kontrole. Tako da tvrdim većina zločina, koji su se desili u tim vremenima, događali su se upravo u tih manjih postrojbi, nekontroliranih, koji su se samoinicijativno organizirali, koji su samoinicijativno išli na neke prostore i sl. Vrlo mali broj takvih postrojbi je uvezan pod bilo koji stožer, pod bilo koje zapovjedništvo. Jednostavno, dakle, to su postrojbe, koje nisu bile pod kontrolom. Sa druge strane, u nekim fazama rata dolazile su, nazovimo ih tako, postrojbe u pomoć, te dragovoljačke neke postrojbe HOS-a, ne znam, i tako dalje ... dolazile su na neki prostor, ali su one izazivale kaos i oni su vladali u tom ... na tom prostoru, na način kako su oni htjeli. Evo da navedem jedan primjer: kad smo mi na ovom prostoru, praktično, probili ove srpske crte na potezu, ne znam, Mostar prema Čapljini, posebno lokalitetu Buna – Blagaj, tada je došla jedna postrojba, ne znam, 150 – 200 ljudi HOS-a iz Hrvatske, koja je, navodno, kao došla da pomogne. Međutim, u roku nekoliko sati, a u narednih nekoliko dana, sve što se moglo zapaliti, zapaljeno je, sve što se moglo odnijet, odneseno je. Tako da to, dakle, nije bila postrojba, koja je došla u ispomoć, nego su te postrojbe, vjerojatno, kružile po teritoriju tamo gdje je, otprilike, vidjelo se da ima nekakvog tog ratnog plijena i mogućnosti da se oni, u tom smislu, iskažu, pa su se tamo i pojavljivali. A imali smo mi nešto i domaćih postrojbi, ne znam, dvadesetak, pedesetak ljudi, koji su funkcionirali skoro, pa privatne vojske, tako da Glavni stožer i zapovjednici na svim razinama vrlo, vrlo teško su mogli, u tom pogledu, držati jednu vojnu disciplinu, jedan odnos među

pojedininim postrojbama. Sa druge strane, i mi, kao Vojna policija, koji smo bili zaduženi da držimo, koliko je to moguće, nekakav red i mir i nekakav odnos i pozadinski, a i u samim postrojbama, vrlo teško smo to mogli održavati, jer naša snaga je bila vrlo ograničena. Mi smo brojčano gledano bili na razini, možda, nekih tri, tri i pol tisuće ljudi ukupno gledano. A kad se to disperzira po teritoriju, onda šta će nekakva patrola od par ljudi ili nekakva postrojbica, ne znam, desetina ili vod, šta će djelovati, kako će djelovati kad nekoliko stotina ili, možda, tisuća ljudi pravi nered i kaos na nekom području. Znači, to je jasno svakome, a drugo, pogledajmo današnje, suvremene ratove ... i Amerika, recimo, u Iraku evo vidimo koliko je obuzdala i koliko drži nešto pod kontrolom ... da ne spominjem Afganistan, da ne spominjem bilo koji drugi prostor gdje se ratovalo ili, ne znam, srednju Afriku i td., gdje vidimo da silne sile, silne vojske, pa teritorij ne mogu držati pod kontrolom ... i vidimo koliko je kaosa, koliko je nereda, koliko stradaju civili, koliko ima pljački, paleža, nereda svake vrste i td. A zamislimo situaciju, znači, kad imamo situaciju kao što je kod nas, da se vojska ta organizirala samoinicijativno, da je uglavnom ona domoljubna, u smislu, da su to domobrani, koji brane svoje ognjište, svoje obitelji i slično. E sad, unutar njih je dovoljno da ima i manjih skupina ljudi, koji su spremni činiti zločine ili, ne znam, pljačke, nereda i sl. Tko će to kontrolirati?

E, to je, otprilike, ovaj okvir, koji sam želio ovako malo da ...

Mi smo, evo, detektirali i definirali to stanje kaosa. Zanima me slijedeće: je li bilo pokušaja da se taj kaos kontrolira, da se uvede red - i ako je bilo pokušaja, na koji način su se oni provodili i tko ih je provodio?

Kontinuirano se željelo da se stvori red i od političkog i vojnog vodstva, a posebno, naglašavam, od vojnog vodstva su se činili potezi da se uvede reda i prije svega se nastojalo da se vojska organizira ne više po tom, kako rekoh, teritorijalnom principu nekakvih mjesnih zajednica, općina, ili ne znam, zajednica općina ili nekakvih regiona ili prostora, nego se organizira kao prava organizirana vojska i onda se pokušava u tom smislu, znači, od Glavnog stožera, operativnih zona, brigada, nižih postrojbi – bojni, satnija i sl., da se uveže u jednu organiziranu, dobro organiziranu vojsku. I to je u papirnatom smislu rađeno i u dobra doba, kako je rat odmicao, to se u neku ruku uspijevalo u onom globalu učiniti. I mi smo vremenom počeli i prema vani izgledati i funkcionirati kao organizirana vojska. Međutim, vječno je ostajalo, znači, jedan dio tih postrojbi koje su ostajale van tog ustroja, pa su oni imali zvučnih naziva, ne znam, ovakve ili onakve borbena imena, koji su djelovali totalno van ustroja. I to

možemo reći da su bile bande, da su bile privatne vojske, nazovimo kako god hoćemo. Ali, to nije bila organizirana vojska. E sad, šta je tu bio problem: dakle, uvijek je manjak ljudi da se uopće održe crte, dok se Glavni stožer i zapovjedništva na nižim razinama bavili kako očuvati crte, vrlo teško je bilo obračunati se sa nekim takvim postrojbama, a sa druge, strane oni su nastajali, nestajali, hodali sa teritorija na teritorij, mijenjali se i td., tako da nisu to bile nekakve postrojbe koje su bile stacionirane negdje i koje su imale neku svoju fizionomiju, nego to je ciljano nastajalo ili nestajalo, ovisno od situacije i td. Poseban problem je bio u većim gradovima, ne znam, tipa Mostara i slično, tamo se pokušavao uvesti policijski sat ... ne pokušavao, nego uveo se policijski sat ... bili su postavljeni punktovi, kontroliralo se i td. Ali kad padne noć, policijski sat, niko se ne kreće, a u zgradama je, gdje ima desetine ili stotine stanova, neko ko je tu večer zanoćio u zgradi, može u zgradi raditi što god hoće do jutra, niko ne zna šta ko radi. Dakle, dovoljno je bilo da se takvi ljudi ubace prije policijskog sata u neku zgradu, oni do jutra mogu raditi što hoće. Ujutro iziđu, prošeću normalno, kao i svi drugi građani. Tek će se vremenom shvatiti da li je negdje u nekom stanu neko ubijen, da li je nešto opljačkano, da li je nešto ... ne znam, ako je zapaljeno ... dobro, to je vidljivije i slično. Dakle, vrlo, vrlo je teško to bilo spriječiti taj kaos.

Sa druge strane, sudovi nisu funkcionirali, država nije funkcionirala, zatvora nije bilo, u onom smislu, u građanskom smislu, dakle, ne znam ... da imamo pravosuđe, da imamo sve institucije jednog društva i države, koje treba. Dakle, vrlo, vrlo teško je tu bilo nešto u tom smislu do kraja činiti.

Ja sam bio u prilici da nekad, za vrijeme rata ili poslije rata, neko ko dođe sa strane, pa nam drži govor: zašto je bilo ovako ... zašto je bilo onako? Zato sam sad spomenuo namjerno Irak i slično. Zašto neko sad u Iraku ne uvede red? Evo, najveća svjetska sila u Iraku ... šta ima tamo? Opći kaos, opći nered. Na desetine, na stotine ljudi dnevno gine ... bez veze. E, sad neko postavlja pitanje: „Zašto, ne znam, u jednom Mostaru osvane nekoliko mrtvih?“ A tragično je, ali ko će spriječiti? Evo, spomenuo sam ... zgrada, koja ima 20, 50 stanova ... ko će spriječiti da se neko uvuče u tu zgradu, da se normalno kreće, da u policijskom satu napravi nered koji god hoće ... ujutro, kad prestane policijski sat, prošeta, kao da ništa nije bilo ... nakon nekog vremena zateknu se mrtvi, ne znam, opljačkani, ovakvi, onakvi ... da ne kažem, sve ovo drugo što s tim ide.

I ... ne znam, meni je jednog puta jedan međunarodni predstavnik kazao da je njima ukradeno, na ovom prostoru, ne znam, nekoliko terenskih vozila i tražio ... šta mi poduzimamo da se to spriječi, odnosno, da se njima ta vozila vrata. Pa ja sam rekao da usred New Yorka, ispred zgrade Ujedinjenih Nacija više se toga događa, nego u ratnom Mostaru i slično. Dakle, u redu

je želja da se nešto učini, da se nešto spriječi, da se nešto kontrolira, da se nešto osudi i sl.; a drugo je pitanje mogućnosti da se to učini, da se to spriječi ili kontrolira i td. Tako da ... lako je razgovarati u jednom okruženju kabinetskom, ne znam, jednom okruženju modernih i organiziranih država, a drugo je prenijet se u vrijeme i mjesto konkretno tada koje je bilo. Tako da u tom pogledu, ako treba reći, naglašavam, ljudi koji su odgovorni ili bili na odgovornim mjestima, pa su pokušavali sve što je bilo u njihovoj moći ... naglašavam, sve što je bilo u njihovoj moći, da spriječe takve pojave. Ali, treba se samo zapitati: šta je bilo u njihovoj moći?

Ja sam, dakle, kao i svi drugi pripadnici tadašnjeg HVO-a, praktično, funkcionirao na način da sam se osjećao dragovoljcem i da sam činio sve sa svoje strane što je bilo u mojoj moći: da se izborimo za nekakvu slobodu, za nekakav red i mir i td. Sa druge strane, kao pripadnik Vojne policije imao sam i dodatnu odgovornost, dakle, uz to što sam to želio, imao sam i obvezu da u tom pogledu pokušavam nešto učiniti. I, mi smo činili sve što je bilo u našoj moći da organiziramo od najboljih pripadnika naše vojske, praktično, Vojnu policiju, koja bi sprečavala kaos svake vrste. Međutim ... šta je tu bilo ... bio osnovni problem? Mi smo uvijek bili u situaciji da je pomanjkanje vojske baš na ključnim mjestima, a pošto smo željeli da unutar Vojne policije budu, znači, najbolji pripadnici vojske, onda vrlo često smo dolazili u situaciju da vojne policajce organiziramo i dižemo ih sa njihovih uobičajenih dužnosti, ne znam, s punktova, patrola, sa osiguranja i td., i stavljali ih pod zapovjedništvo određene postrojbe, tamo gdje bila opasnost da će crte padati i gdje su već bile padale. Tako da možemo reći da je cijelo vrijeme Vojna policija funkcionirala, u načelu, kao Vojna policija, ali vrlo često to nije bila Vojna policija, to je bila postrojba po potrebi za ovo ili ono. Mi nikada nismo uspjeli imati dovoljno ljudi da se organiziramo kako treba, nego smo naše ljude morali davati, znači, postrojbama na teren. A onog momenta kad vojni policajac dođe pod zapovjedništvo zapovjednika brigade, ne znam, operativne zone, Glavnog stožera, on više nije vojni policajac, znači, on je pripadnik te postrojbe, odnosno, pred podčinjen je zapovjedniku na toj odgovarajućoj razini. I sve do momenta dok on ne bude oslobođen, odnosno, ta postrojba ne bude oslobođena od te obveze, praktično, mi sa njom nismo imali ništa, izuzev logističke potpore da im osiguramo hranu, streljivo, odjeću i td. Tako da smo kontinuirano, znači, od naših pripadnika imali jednu situaciju da smo vrlo često bivali po crtama i to u pravilu tamo gdje je bilo najteže. A, zašto je to tako bilo? Nije bilo, znači, organiziranih profesionalnih postrojbi ili dobro uvježbane vojske, koja bi pokrivala takve terene, nego tamo gdje su ove dragovoljačke, domobranske postrojbe, praktično, bile nedovoljno jake da održe određene crte, mi smo ubacivali ove naše pripadnike, odnosno, naše postrojbe, a ponekad su

bile i neke druge postrojbe organizirane na nekim drugim prostorima i td. U takvoj situaciji smo imali dva problema: jedan je problem što te naše postrojbe na takvim mjestima su imale velike gubitke – bilo je dosta poginulih, ranjenih i td., s jedne strane; a sa druge strane, naša obveza, u smislu održavanja nekakvog javnog reda i mira, ne znam, sigurnosti i osiguravanje određenih objekata, držanje punktova, kontrola, kretanje i td., normalno da je trpjela, jer smo imali premalo ljudi, pa smo onda bili prisiljeni na kraju gubiti kriterije, pa smo unutar Vojne policije primali ljude, koje inače ne bi primali, ali u pomanjkanju broja ljudi, znači bili smo prisiljeni da primamo u te postrojbe i ljude koji to po svojim psihofizičkim i drugim stanjima, nisu ni smjeli biti. U takvoj situaciji smo imali onda kasnije problema, da, čak, i pojedini pripadnici Vojne policije su činili nešto što je za osudu, a ne da oni budu ti, koji će sankcionirati takvo ponašanje drugih. E sad, u jednoj takvoj kulminaciji, jednog takvog kaosa, znači, s jedne strane imamo mnoštvo naših pripadnika na raznim prostorima, koji su uključeni u ratne operacije; a sa druge strane imamo situaciju da ove poslove, koje smo trebali da odrađujemo, radimo kaotično i sa mnoštvo problema. Mi smo bili, znači, unutar Uprave Vojne policije pod jednim strašnim pritiskom, dakle, i razapeti u situaciji u kojoj smo bili. I u jednoj takvoj situaciji, gdje se, praktično, na mene od strane Ministra obrane i drugih iz Vojnog vrha, pravio jedan jak pritisak, da s jedne strane ... normalno, tu moram uključiti načelnika Valentina Ćorića, na njega je i prije svega bio takav pritisak, ali ja govorim što se tiče mene, isto tako da sam bio pod velikim, jako velikim pritiskom. Ja sam bio zadužen za organiziranje, opremanje, obučavanje i td. opće i prometne Vojne policije. Znači, bio sam pod jednim strašnim pritiskom, da s jedne strane traži se red i urednost i funkcioniranje u svakom pogledu, a sa druge strane, znači, naši najbolji pripadnici su uzimani i bili ... išli pod zapovjedništvo pojedinih zapovjednika pojedinih postrojbi, a od nas se, dakle, traži da zadovoljimo onu funkciju, koja je bila naša temeljna. I u jednoj takvoj situaciji sam bio okrivljen, optužen od strane Ministra da su policajci neuredni, da ne rade svoju funkciju ... da čak imamo pijanstava na punktovima, da imamo kaotično stanje i td. A, mi smo osjećali da upravo ... a toga je bilo, da je upravo to posljedica ove naše nemoći da, praktično, svoje ljude osposobimo, imamo i da ih možemo raspoređivati na te dužnosti onako kako to priliči. U takvoj jednoj situaciji, u uredu Ministra obrane, kad je baš taj pritisak na mene bio kulminirao, ja sam, što bi se sa ovim žargonom reklo, pukao, a tom razgovoru je bio i nazočan general Praljak, ja sam u jednom revoltu, u jednom takvom psihičkom stanju u kojem sam se našao, demonstrativno Ministru kazao da dajem ostavku, čak sam demonstrativno trgnuo iz džepa značku vojnog policajca i bacio mu je na stol i kazao: da što se mene tiče, ja više nisam pripadnik Vojne policije i neću više da odgovaram za stanje na koje ne mogu utjecati i za koje

se ne smatram odgovornim. Oni su bili zatečeni tom mojom reakcijom, nisu mogli vjerovati da takvo nešto sam mogao učiniti, jer sam ja dosta, kako bi rekao, smirena osoba, da se mogu kontrolirati, ali očito da sam tada bio pod prevelikim psihološkim pritiskom da nisam mogao dalje izdržati. I ja sam, praktično, tog momenta izišao iz ureda, otišao sam uzeti svoje osobne stvari, i otišao. Niko nije ni znao tog momenta gdje sam ja otišao od njih, međutim, normalno, ja sam bio svjestan: rat je, ja ne mogu biti van vojnih postrojbi. A pošto sam ja paralelno sa svojim sudjelovanjem i pripadnošću u Vojnoj policiji, a preko nje, znači, Ministarstvu obrane, kontinuirano bio uvezan i u svoju lokalnu, nazovimo je tako, postrojbu, sa svojim kumovima, susjedima, prijateljima i td., znači, ja sam odlučio da se vratim u tu ljubušku brigadu, kojoj sam inače pripadao, paralelno sa ovom aktivnošću i dužnošću, koju sam imao i da zaboravim, znači, na taj dio priče oko Vojne policije, oko Ministarstva obrane i td.

Normalno je da u jednoj ... i ovo potvrđuje onu priču, koju sam imao na početku, normalno da u jednoj organiziranoj, urednoj vojsci ja ne bi, vjerojatno, napravio ni nekoliko koraka poslije ovog svog čina da Ministru obrane, dakle, i generalu Praljku, koji je praktično tog momenta bio prvi čovjek HVO-a, u onom vojnom smislu, da demonstrativno dajem ostavku, da čak revoltirano bacam knjižicu, odnosno, značku na stol, da izlazim i td. Normalno da to u jednoj organiziranoj vojsci vojnik ne može učiniti da bi snosio odmah sve posljedice, koje će se i vidjeti. Međutim, s druge strane valja znati da sam ja sa ministrom obrane, Brunom Stojićem bio prijatelj prije rata i da smo taj prijateljski odnos imali sve vrijeme, a da sam generala Praljka upoznao u ratu i cijenio ga, i ja i svi mi, kao jednoga pravog junaka, kao jednoga dragovoljca, koji je bio uzor svima nama u svakom pogledu ... a i on je, očito, imao i prema meni određene naklonosti, jedan prijateljski odnos, tako da taj moj čin, koji je, praktično, u neku ruku dezertiranje iz vojne postrojbe, nije uopće tako shvaćen, nego više je shvaćen u smislu da sam ja u određenom psihičkom ili nekom drugom problemu i da kao treba me pustiti da se malo ohladim. Međutim, šta se događa? Ja, kad sam otišao, dakle, tog dana me nema, sutra me nema ... od načelnika Ćorića do drugih ljudi, koji su bili, ne znam, zamjenik Ministra obrane Božić, ministar Bruno Stojić i drugi, pokušavali su mene pozvati, obaviti sa mnom razgovor, nagovoriti me da se vratim, da hajde to će se zaboraviti, preći će se preko toga, međutim, ja sam bio toliko revoltiran da nisam ni dozvolio uopće da se sa mnom priča ... svima njima. Pokušao je kontakt sa mnom napraviti general Praljak, međutim, ja sam ...

Samo malo, kako Vi to niste dozvolili da se s Vama priča?

Dakle, oni su mene pozivali da se nađemo, da razgovaramo, pokušavali na neki način porukama ili izravno da sjednemo, da me pokušavaju odgovoriti od takvog čina ili slično, međutim, ja nisam dozvoljavao da uopće pričam na tu temu. Ja sam kao svoje odlučio, ja snosim ako treba posljedice, ali ja se pokolebati neću, jer ja više, jednostavno, ne mogu nositi taj teret, koji sam do tada nosio.

A koji je to teret bio? Pokušajte, bar u jednoj rečenici?

Pa to, uglavnom se svelo na to da sam ja, uz normalno, i druge ... ne mogu ja to svoditi samo na sebe ... ali da sam ja odgovoran za jedno stanje, koje je u tom momentu bilo, a ja sam smatrao da činimo sve što smo mogli činiti da to stanje ne bude takvo, a sa druge strane ...

Vi ste smatrali da činite sve što ste mogli činiti ...?

Da. A s druge strane, imali smo situaciju da su nam ljudi ginuli ... da su bili razvučeni na sve strane ... da, da ... teško je živjeti sa mišlju da nekoga poslao na teren, koji je tamo poginuo, a takvih je bilo podosta u tom vremenu. S druge strane, da si prisiljen da, praktično, imaš u postrojbi Vojne policije ljude, koji ne priliče da budu u takvoj postrojbi, ali ti je to u neku ruku bilo nametnuto. Jer na kraju ispadaš da odgovaraš što ti ljudi ginu, odgovaraš što su ti ljudi neuredni, nedisciplinirani, što ovako, što onako, znači, jednostavno nosiš neku odgovornost za nešto na što ne možeš uopće utjecati. I to je jednostavno puklo u meni i ja više to nisam mogao nositi.

A s druge strane, vjerojatno i ovi ljudi oko mene su bili svjesni te situacije, ovi meni nadređeni, da onda ni nisu radili prema meni one radnje, koje bi normalno, logično bilo da se učine, jer ja sam ipak u tom momentu, recimo to iskreno, bio dezertjer, je li? Bez obzira što sam imao namjeru da se uključim u postrojbu, znači, u mojoj općini, gdje sam prije toga ili kontinuirano i dalje bio član te naše ljubuške brigade, odnosno, pripadnik ljubuški brigade, ali ne mora mi se to dozvoliti, je li? Ja sam dezertjer tamo na dužnosti na kojoj sam bio.

I ovo, da pokušam dovesti tu priču do kraja, znači, sa mnom su čelni ljudi tada HVO-a, odnosno, Ministarstva obrane pokušavali da u nekoliko dana uspostave kontakt, da se nekako ta situacija izglati, prevaziđe i da se na neki način gurne u stranu, kao da je nije ni bilo. Znači, nije se tražila, uopće, odgovornost od mene, naprotiv, čak se išlo za tim da se mene, kao

prijatelja, kao suborca i slično nagovara na to da ja sad spoznam da sam napravio grešku i da se to treba izgladiti, ali da na neki način ja se trebam vratiti na dužnost na kojoj sam bio. Ovo naglašavam, upravo zbog toga da se shvati da smo mi svi, pa i u vojnom vrhu, funkcionirali kao dragovoljci. U jednoj normalnoj, organiziranoj vojsci ja bi bio dezertjer, ja bi bio iste sekunde priveden, ja bi bio pred Vojnim sudom i snosio sve one posljedice, koje je trebalo da snosim ... a ne da me moji nadređeni još moljakaju: bi li ja s njima razgovarao? I koliko se to išlo na onu ljudsku prema meni, govori i ovo: na kraju, znači, poslije tih silnih pokušaja da se sa mnom razgovara, koji nisu urodili plodom ... general Praljak je, također, pokušavao sa mnom uspostaviti kontakt, ali sam ja to izbjegavao jer sam znao da on ima svoj stil uvjeravanja, da bi to bilo meni teško, kako bi rekao, izbjeci ili odoljeti tom njegovom pritisku, koji bi na mene u tom momentu bio i ja sam nastojao s njim, jednostavno, i izbjeci kontakt, ne doći, uopće, u priliku da on razgovara sa mnom na tu temu. Ali je on to mudro odigrao, na način da je zamolio mog prijatelja Božića, koji je ujedno bio zamjenik Ministra obrane, da me nazove i ja sam se javio svom prijatelju, ne znajući uopće što me zove ... znači, ne vezujući to za ovo, nego ... znači, on me zove prijateljski ... međutim, ovaj je izveo da mi je tutnuo, praktično, slušalicu generala Praljka, odnosno, njega povezo sa mnom i ja sam u jednom momentu osjetio da razgovaram sa generalom, a to ni u bunilu nisam sanjao da ću doći u tu situaciju, jer sam je nastojao pod svaku cijenu izbjeci. I general nije uopće nastupio ni arogantno, ni grubo ... naprotiv, nastupio je krajnje prijateljski, sa jednim blagim, očinskim tonom i u biti mene molio da popijemo kavu. Ja sam pokušao odmah da taj razgovor prekinem, da uopće ne pričamo, a ne da taj razgovor teče ... međutim, on, svojim tim tonom i pristupom, ovo što sam rekao, očinskim i blagim i prijateljskim, me jednostavno razoružavao ... nije mi dao prostora da taj razgovor prekinem. A s druge strane, naglašavam, ja sam njega izuzetno cijenio i samim tim sam bio zarobljen u toj situaciji, znači da s jedne strane imam čovjeka koji mi se prijateljski, vrlo blago obraća i moli me samo kavu, znači, ne traži razgovor o bilo čemu, nego eto, da se ne razidemo u neprijateljskoj atmosferi; a s druge strane, ja sam njega izuzetno cijenio, znači, to me je zarobilo, da ne mogu ga tek tako „otresti“, što bi se reklo. I nisam imao kud, ja sam praktično prihvatio tu kavu. Ali sam naglašavao: može biti samo kava, nećemo razgovarati ni o čemu. I on je, u neku ruku, to kao načelno i prihvatio. Međutim, šta se događa? Kada sam ja došao na tu kavu u zakazanom terminu i kad sam se tajnici najavio da sam došao u dogovoru sa generalom Praljkom, ona me je uvela u ured Ministra obrane, jer, očito, na mene se čekalo. Ja sam bio zapanjen, kad sam ušao na vrata ... imao sam osjećaj kao da sam prekinuo kolegij ministra, odnosno, sastanak

Glavnog stožera. Jer svi, koji su u Ministarstvu obrane i Glavnom stožeru u tom momentu nešto predstavljali, bili su na tom sastanku ...

Tada je bilo, otprilike, koliko ljudi prisutno?

... i bilo je jedno mjesto slobodno do ... do glavnog stola ... svi su bili tu, a general Praljak je sjedio tu iza glavnog stola, a to mjesto ostavljeno, znači, prvo do njega, ostavljeno je prazno. Ja sam u prvi mah pokušao da iziđem vani, misleći da sam greškom upao, praktično, na sjednicu Ministarstva obrane, odnosno, Glavnog stožera, međutim, general je rekao: „Da ... da, izvoli ... izvoli, uđi!“, i vidio sam, dakle, da se na mene očekivalo, ali sam bio totalno začuđen sastavom u kome sam se našao. I general je na to rekao, objašnjavajući meni, a donekle i njima ... vjerojatno se većina njih pitala, zbog čega su pozvani i zbog čega tako treba da sjede, pogotovo evo sad dolazim i ja ... i onda je general rekao svima njima da su tu pozvani samo da budu svjedoci, a da on ima razgovor sa mnom. Ja sam ostao bez riječi, nisam uopće znao kako u takvoj situaciji reagirati ... i onda je on ponudio mene da sjednem ... ja sam sjeo, a on se ustao ... i stojeći ... obratio se meni, otprilike, riječima kao „oprosti ... ja sam i mi smo prema tebi pogriješili ... mi smo prijatelji, mi smo suborci, nije se to smjelo dogoditi ... ja se tebi ispričavam ...“ i slično. Mene je to totalno ganulo, ja nisam mogao, da budem iskren, ni očekivao ... ni primisli tako nešto da se može dogoditi, pogotovo što moram reći da je general, iako je izuzetno dobra duša i izuzetno karakteran čovjek, ali general je u pravilu nastupao robusno, agresivno, bučno i td. ... znači, ovo je sve bilo suprotno od onog njegovog ponašanja, koje je inače vrlo često bilo, jer je morao, jednostavno, takav utisak ostavljati na ljude oko sebe ... jednostavno, druga nije išla. Kad sam ja shvatio da je on, praktično, sazvaio kolegij Ministarstva obrane i Glavnog stožera, da bi se meni javno ispričao, u neku ruku se i ponižava time, je li? ... pred svima, ja to nisam mogao izdržati, ja sam se ustao i rekao: „Generale, molim te nemoj dalje!“ ... pružio mu ruku, da budem iskren, poneka suza je to sve skupa propratila ... jednostavno, to je tako ispalo. Ne znam, popili smo nešto ... nekakav Jeger, ne znam šta je već bilo posluženo i jednostavno više o tome nismo pričali. A ovo govori kolika je bila ona ljudska dimenzija generala, s druge strane govori i potvrđuje da smo mi bili ljudi koji smo se okupili na dragovoljnoj osnovi, koji smo se borili za nekakve svoje ideale, ali prije svega za obranu svojih obitelji, svoga naroda, prostora u kojem smo živjeli i td.

A i general je ovim činom potvrdio da i on se ne ponaša kao da je zapovjednik vojske u onom smislu, kako se to ... kako je to normalno u vojskama ... u organiziranim vojskama ima, nego

da je prije svega on tu, kao naš otac, kao prvi borac, kao najbolji, ali i da, prije svega, nas sve skupa doživljava, posebno nas, koji smo bili nešto bliži, malte ne, kao svoju djecu, kao svoje najbliže i td. Mene ovo ... mislim da je malo stvari u životu, koje su me ganule do ove mjere, kao što je taj njegov čin i njegova gesta.

Ako želimo oslikati dalje ovu situaciju, generalno, kako je bila u tom vremenu, kazali smo da je to bilo jedno stanje općeg kaosa, u kome su se pokušavale postrojbe i ljudi organizirati, na neki način, da pruže otpor, praktično, agresoru, koji je već bio uvelike nadirao i da sačuvaju neke prostore na kojima su živjeli, gdje su bile njihove obitelji i td. E sad, u takvoj situaciji i početku, na vojne dužnosti su imenovani ljudi bilo po nekakvom vojnom ustroju, koji je bio iz vremena Teritorijalne obrane, bilo po nekim drugim preporukama i karakteristikama, vrlo često, ne znam, stranačkim nekim linijama, po nekim drugim osnovama i tako dalje. Međutim, vrlo brzo se pokazalo da to ne ide. Ti ljudi koji su bili imenovani, bilo po nekakvim činovima, koji su imali u vrijeme JNA, ili nekakvim vremenima rezervista, TO i slično - nisu imali ama baš nikakav ili vrlo mali broj njih, je uspjelo imati, ikakav, autoritet na postrojbe koje su nastajale. S druge strane, i stranačka vodstva, koja su tada pokušavala neke ljude iz svojih okvira postavljati na ta mjesta, vrlo često se pokazalo da ti ljudi nisu sposobni, nisu kadri voditi ljude u ratu. A, zašto nisu bili kadri? Nisu bili heroji, nisu bili jači od drugih, nisu bili spremni poginuti, u krajnjoj.

Dakle, vojska je poštivala samo onoga ko će krvariti skupa s njom, ko će ići skupa s njom, ko će u krajnjoj reći: za mnom! ... a ne: naprijed! To je upravo možda jedna od onih karakterističnih stvari, koje je razlikovalo ovu vojsku od drugih vojski. Znači, kod nas su jako puno ginuli upravo najbolji vojnici, najbolji zapovjednici, jer su oni išli prvi. Oni su morali biti takav autoritet da su išli prvi, da su svojim primjerom dokazivali i vodili druge iza sebe.

General Praljak je jedna vrlo osebujna osoba, koju mi, praktično, prije tog vremena nismo uopće poznavali. On vuče naše porijeklo, odavde hercegovačko. Njegov otac je živio na ovom prostoru, i obitelj živjela. On je, vjerojatno, vrlo mlad s ovog prostora otišao i bio u nekom svom životu i svom svijetu. Mi smo imali informaciju da je završio tri, četiri fakulteta, ne znam, dobro obrazovan, režiser, filozof i, ne znam, šta sve nije bio ... i nikako ga nismo ni mogli doživjeti ratnikom. S druge strane, znali smo to njegovo hercegovačko porijeklo, ali dobro ... imali smo mi određen broj dragovoljaca, Hercegovaca, koji su došli na ovaj prostor da skupa s nama ratuju, da pomognu koliko mogu – ali vrlo mali broj takvih ljudi je došao s puškom. Kad kažem takvih, mislim ovih obrazovanih, uglednih i td. Oni bi dolazili držati nam govore, političke ili druge prirode, obećavati nam logističku ili drugu pomoć - ali malo je njih

došlo da uzme pušku, da ratuje s nama. E, general Praljak je u tom pogledu jedan od rijetkih izuzetaka ... da je, dakle, intelektualac, koji, izuzev svog hercegovačkog porijekla, ništa drugo nije imao, vezu s nama ... došao i praktično uzeo pušku u ruke i stavio se u naše redove da ratuje skupa s nama.

S druge strane, on je bio impozantan i svojom pojavom ... krupan ... pustio bradu ... ne znam, bio je vrlo jak čovjek, bio je impozantan u tom pogledu, znači, dominirao je i fizički, a i psihički bio je izuzetno stabilna i jaka osoba. Kad takva osoba, koja je spremna ratovati, koja je sposobnija od drugih, koja je u svakom pogledu izražajnije od drugih ... dođe među ljude koji ratuju, a koji su se dobrovoljački organizirali – ona se jednostavno nametne. Dakle, ja ne znam da li je uopće general u početku imao ikakav papir od bilo koga, da li je uopće bio imenovan. Vremenom, vjerojatno, je: potvrđene nekakve njegove dužnosti, nekakva njegova imenovanja, pa dati činovi i slično; ali on se od prvog trenutka postavio među nama kao sposobniji, hrabriji i bolji od nas, i kao takvog smo ga mi uvažavali i priznavali. On je, vjerojatno, vremenom ta svoja zapovjedna mjesta pokrio određenim papirima od određenih organa, ali ja vjerujem, čak, u početku da toga nije ni bilo. S druge strane, on se nikada nije ponašao ... nikada ponašao da je on vojnik, u onom smislu kako smo doživljavali one koji su imali vojnu naobrazbu, koji su bili, ne znam, prije rata u JNA ili, ne znam, u nekim drugim postrojbama ... bilo je tu nešto i onih „Legionara“ ili ljudi, koji su bili služili u stranim vojskama i td.; on se ponašao kao čovjek, koji je borac prije svega i koji nastoji da oko sebe stvori organiziranu vojnu postrojbu, na način kako je on to doživljavao ... po onim principima i zadaćama kako je on to doživljavao. I on je želio, u tom smislu, da se postrojbe organiziraju i da se u njih uvede reda, da se poštuju sva moguća načela humanosti, ne znam, granice ratovanja i td. Ali je isto tako jako duboko bio svjestan da je to vrlo teško postići. I onda, tu se, praktično, u tim situacijama, što se kaže, igralo na žici ... vrlo često bi bili u situaciji da se ne može provoditi ono što bi, na neki način, trebalo provesti. I onda je on tražio razne načine i metode da praktično suzbije, da ograniči, da ne dozvoli eskalaciju i td. S druge strane je on pokušavao, znači, svojim utjecajem, da na zapovjedna mjesta dođu ljudi, koji su odgovorni sami po sebi, a koji imaju autoritet u vojsci, koju vode; tako da vremenom, praktično, je on dobrim dijelom utjecao na to da na neka zapovjedna mjesta, na nižim razinama, dođu ljudi, koji mogu nositi teret zapovijedanja ljudima, a koji istovremeno u sebi imaju jak osjećaj za jedan red, za vojno ratovanje, ali istovremeno i za ona načela ratovanja i neke civilizacijske postavke, koje čovjek mora poštivati. I sve vrijeme rata, dok je on u tome svemu sudjelovao, mislim da je u tom smislu učinio jedan veliki napor; a sa druge strane izgradio jedan strašan autoritet, da ga je vojska listom poštivala. I njegova riječ se stvarno uvažavala i nije trebalo

da, kako bi rekao, da on dvaput govori neku stvar ... mi smo se svi, uglavnom, povinovali njegovim zahtjevima, zapovijedima, odlukama, njegovim procjenama i tako dalje. Isto tako, nije se sustezao da kažnjava onoga koga je trebalo kazniti. Vrlo često bi znao da nastupi vrlo grubo prema vojnicima, bilo pojedinačno, bilo prema nekim skupinama; s druge strane, znao je biti vrlo grub prema zapovjednicima i tako dalje, ali u krajnjoj, mislim da mu skoro, pa niko u tome nije zamjerio, jer upravo je svako od nas bio svjestan da je to nužno. A on je imao tako jedan strašni autoritet, da ga je vojska u tom pogledu uvažavala i da oni pojedinci, koji, možda, su pokušavali da izmaknu nekakvoj odgovornosti ili toj vojnoj stezi, da su točno bili prisiljeni da na kraju se povinuju, jer je velika većina vojske ili zapovjednika ga je u tome pogledu uvažavala.

Ali, šta je osnovni problem? Previše je bilo postrojbi ... malih postrojbi, malih skupina, koji su bili bez apsolutne kontrole, ili koji su imali nekakve svoje, nazovimo, zaštitnike, na koje su se pozivali ili zbog kojih su smatrali da nisu pod generalovom nadležnošću. To je ključni problem, mislim, u ovoj priči ... mislim onaj dio organizirane vojske, koja se vremenom ... čija se fizionomija vremenom izgradila: da je uvažavala, slušala, izvršavala i td. ... ali je uvijek ostao jedan broj postrojbi ili pojedinaca, koji su bili van kontrole i koji su imali nekakve velike zaštitnike, ili koji su smatrali da general ili drugi, koji su im bili nadređeni, nemaju takve ovlasti i nadležnost da mogu ... da se mora njihova poštivati kao zadnja.

Tu bi, zapravo, moje pitanje bilo slijedeće: general je, očito, činio ono što je smatrao da je potrebno, ono što je vjerovao da je potrebno - ali se postavlja pitanje je li on mogao uspostaviti taj red bez obzira na sve napore koje je ulagao? Da li je on mogao onda i kontrolirati do kraja sve ono što se događalo na terenu, s obzirom na ove ...?

To sam Vam donekle i rekao, ali evo, naglasit ću: znači, general je vremenom izgradio svoj autoritet ... jako izgradio svoj autoritet među nama, upravo zahvaljujući tome što je bio takav kakav je; znači, bio je ratnik, a s druge strane vrlo principijelna osoba, koja je tražila red u svakom pogledu. I, nazovimo to, unutar regularnih postrojbi, koje su se organizirale pod zapovjedništvom Glavnog stožera, ne znam, operativnih zona, Ministarstva obrane i td., jer ima neke postrojbe koje su bile kao Vojna policija i sl. vezane za Ministarstvo obrane, ali isto tako su bile podčinjene Glavnom stožeru, odnosno, postrojbama na terenu, tamo gdje su bile; znači, te, nazovimo ih, regularne postrojbe, koje su vremenom dobile fizionomiju ozbiljne vojske, su generala poštivale i mislim da u tom pogledu njegova zapovijed i njegove odluke su bile poštovane i da se tu red imao. Međutim, sve vrijeme rata bilo je raznoraznih postrojbi i

postrojba, koje možemo reći da su bile poluprivatne, čak, privatne vojske ili bande, koje praktično nisu uvažavale generala - naprotiv, koje su smatrale da oni imaju nekakav svoj autoritet, koji je jednak ili jači od generalova, ili da oni imaju nekakve svoje slobode, nekakve svoje zasluge ratne, neratne, ovakve, onakve ... i koji se praktično nisu uklapale u ovo što sam maloprije rekao.

Dobro. Zapovjednik ste, recimo, na terenu na kojem postoji ta šarolikost o kojoj sada pričamo: postoje nekakve vojne postrojbe koje su koliko toliko dovedene u red, postoje ove manje grupe koje su više u formi nekakvih privatnih vojski, odvojenih grupa i tako dalje; imate i civilno stanovništvo - dakle, imate sve to skupa izmiješano. Kako se, praktično, zapovijeda u takvim okolnostima, odnosno što zapovjednik tada mora imati da bi postigao nekakav red, da bi uspostavio kontrolu? Je li to papirnata zapovijed? Čime zapovjednik tada zapovijeda: snagom papira, snagom zapovijedi, snagom čina ... Snagom čega?

Vidite, ja mogu reći, a svjedok sam bio bezbroj nekakvih takvih situacija, da u biti zapovjednik ne može kontrolirati situaciju. Vidite, recimo, jednu situaciju: spomenut ću frontu na potezu, ne znam, Uskoplje - Rama i slično. Mi smo imali situaciju da su tada postrojbe, koje su ratovale protiv nas bile višestruko brojčano jače ... ne znam, na potezu Bugojno - Travnik - Novi Travnik ... ovamo dole ova sela ... ne znam, Šćite, Here, Kute, Konjic, dolina Neretve i td., znači, imamo višestruko, višestruko jače, brojčano jače protivnike, a imamo situaciju da taj prostor gore jednostavno se ne može održati, ako ne budu dolazile postrojbe sa strane. I svaki vojnik koji bi došao na taj prostor, bio je zlata vrijedan. I znam da je u pojedinim situacijama bilo po 40, po 50 različitih postrojbi sa različitih prostora, koje su se okupljale tamo gore. Zapovjednik, prije svega, mora voditi računa o crtama, znači, džabe sva priča o ovome i onome, ako crte padnu. Dakle, zapovjednik, u konkretnim situacijama, vrlo često general Praljak, je morao osigurati dovoljno vojske i dovoljno logistike da sve to skupa funkcioniра na jednom dobro širokom potezu, gdje je uvijek manjkalo ljudi, uvijek manjkalo sredstava i tako dalje. E sad, u takvoj situaciji su dolazile te veće ili manje postrojbe, koje su bile van svake kontrole, i nije toliko problem dok su te postrojbe na crtama, jer tamo nema druge, tamo se ratuje, tamo se disciplina mora imati sama po sebi, inače, ljudi ginu, inače, crte padaju i td.; ali prilikom dolaska takvih postrojbi, ili odlaska takvih postrojbi s tih prostora, bilo je dobro kaotičnih situacija, nereda svake vrste. General u pravilu ili Glavni stožer u pravilu zapovijeda preko pisanih zapovijedi, preko ... ne znam, onih

normalnih načina zapovijedanja vojsci, ali tamo gdje taj lanac zapovijedanja funkcionira. Međutim, tamo gdje lanac zapovijedanja ne funkcionira, onda se traže druge metode, da se, ipak, stvar drži pod kontrolom.

Ja znam u nekoliko navrata da je general tražio strašno dolazak postrojbi sa drugih prostora, recimo, Mostara, Livna i slično, ne da ratuju na crtama, nego da zavedu red u gradu. A, zašto? Što bi te postrojbe, a bilo je svakakvih situacija, gdje alkohol, droga, nered svake vrste, pa i kriminal, toliko kulminira, da je bilo teže držati, praktično, kontrolu u pozadini, nego onu kontrolu na crtama; pa smo čak znali imati situaciju da general traži postrojbe, koje će držati pod kontrolom naše postrojbe, koje trenutno nisu na crtama i sl. Tako da nemoguće je bilo da jedan zapovjednik, bilo koji, drži apsolutno stvar pod kontrolom, jer jednostavno, to je takvo stanje. A, što se tiče generala, ja mogu svjedočiti, a bezbroj puta sam bio u prilici, da je on sa svoje strane činio sve što je bilo u njegovoj moći da se ima jedan vojni ustroj, jedan red, jedna disciplina da se spriječi kaos i zločin bilo koje vrste. Ali, ipak je on samo čovjek, ipak su njegove moći samo ograničene onoliko koliko jesu, a nije bilo nikakve snage - u smislu države, u smislu reda, u smislu vlasti i td., koja bi u tom pogledu mogla bilo šta pomoći. Tako da je sama po sebi situacija bila kaotična, a još uz to kad se pridoda, znači, da je beskrajno mnogo postrojbi, koje dolaze sa raznih prostora, sa raznim navikama i odnosima; i u takvoj situaciji, ili ne znam ... zamislite situacija: treba zapovijedati sa 40, 50 zapovjednika, većih ili manjih postrojbi, sama činjenica da uopće ... da ih ima na okupu, a oni međusobno nisu jedan drugom podčinjeni. Znači, svako od njih je samostalna postrojba ili vrlo mali broj ima onih, koji imaju neke veće postrojbe iza sebe, ili neko veće zapovjedništvo iza sebe, pa ga poštuju, to zapovjedništvo. Nego sad svaka postrojba mora ... znači, ima neku svoju liniju zapovijedanja ili je, takoreći, samostalna, samo se pridodala u toj situaciji. I da ne kažem da smo imali, cijelo vrijeme, beskrajno mnogo raznih linija, bilo političkih bilo vojnih, bilo drugih, po kojima je nešto funkcioniralo. Tako da jedan zapovjednik, bez obzira koliko je on bio suštinski jak i koliko je bio poštovan, i koliko se stvarno formalno i neformalno pitao, nikada niko nije mogao imati apsolutnu kontrolu na bilo kojim prostorima, nad bilo kojim postrojbama ili, ne znam, stanjem ili nekom mjestu i td. Jer, sve vrijeme su funkcionirale beskrajno mnogo raznih linija, i političkih i vojnih, i svakih drugih ... i bilo je jednostavno nemoguće da bilo koja osoba nije imala tu moć da to sve skupa pohvata, stavi pod kontrolu i td. S druge strane, bez obzira na želju čovjeka, treba shvatiti da trebaš imati snagu, instrumente, da nešto možeš odraditi. Nije dovoljno nešto željeti, trebaš imati instrumente da tu svoju želju i volju i provedeš. General, a i drugi, nisu vrlo često imali dovoljno instrumente ... dovoljno instrumenata u ruci da nametnu svoju volju, da se uvede red.

U nedostatku instrumenata - samo ću se vezati na to - u nedostatku instrumenata, za čime je general Praljak posezao? Što je on tada koristio?

Pa, upravo je on tim svojim autoritetom nastojao da na neki način suzbije takve pojave.

Možemo li se kao sliku, recimo, tog nedostatka instrumenata i korištenja nekih drugih argumenata, možemo li se malo sjetiti Uskoplja? Što se zapravo dogodilo? Tamo su se dramatične stvari događale?

Pa, to je jedan od primjera, gdje se vidi da zapovjednik često puta poseže za nečim, što u nekim drugim situacijama, drugim zapovjednicima ili nekome ko je prošao nekakve vojne škole ili vojne doktrine, ili funkcionirao u nekim organiziranim vojskama, jednostavno ne bi uopće došlo u obzir. Ja ne mogu zamisliti, recimo, da bi neko od zapovjednika, bilo koje vojne sile na svijetu došao u situaciju u koju je on došao. A evo primjera - uz to i ovo naglašavam: ja tu nisam bio, ali toliko je to postalo legendarno, da je to toliko prepričavano, pa i ja kao da sam bio, toliko detalja oko toga znam; a s druge strane, bili smo i bliski prijatelji, pa sam toliko toga prepričao, pa i meni, kao da sam odgledao taj film ... a radi se o slijedećem: znači, general Praljak je bio tada, u tom momentu na zapovjednom mjestu u Uskoplju, a pokrivalo se praktično ... pardon, zapovjednom mjestu Rami, a pokrivalo se crte prema Uskoplju – Rami i dole južnije prema Jablanici. I u jednom momentu, pošto su muslimanske postrojbe na tom prostoru bile dobro nadmoćne od strane Bugojna, ne znam gore, srednje Bosne i ovamo od Konjica, rađen je veliki pritisak na te crte, a bilo je vrijeme takvo da smo mi vrlo teško osiguravali zamjenu tim postrojbama našim, koje su gore bile, tako da je vremenom, pomalo se crte s naše strane počele osipati. Pokušavalo se to krpiti s nekakvim lokalnim postrojbama, a iz tih gore sela, koja su bila, ali to je bilo nedovoljno u onom smislu da bi se te crte održale. Tražena je pomoć sa ovih prostora drugih, ali te postrojbe, treba da znate, znači, postrojba je na terenu 10 – 15 dana ili koliko je nužno, a onda se raspusti da se jedno vrijeme odmori, pa se onda opet okuplja i td. Tako da smo imali jedan broj postrojbi, koje su bile na odmaranju, ali to nije odmaranje postrojbe u vojarni, pa sad kažeš: evo zapovijed ... i u roku nekoliko sati se postrojba diže i raspoređuje na teren, nego je tamo ljude, praktično, skupljali po kućama, pa ih ponovno organizirati, pa drugi ljudi su nezadovoljni: „Pa tek smo došli s

terena ...“, pa ovo, pa ono ... bezbroj je tu problema, koji se tu stvaraju. I, uglavnom, tražena je pomoć od postrojbi koje su bile u pričuvi da se jave gore na frontu, ali je to išlo sporo i neorganizirano. Gore su se crte dobro bile zaljuljale i u jednom momentu su crte u samom gradu Uskoplju i neposredno oko Uskoplja pale. I došlo je do općeg kaosa. Vojska i lokalno pučanstvo, koje je tu bilo, počelo se izvlačiti iz grada. U takvoj situaciji je ... ljudi su u tom kaosu uzimali nešto stvari, što su mogli sa sobom ponijeti, ali to je bilo vrlo malo, nije bilo nikakvih ... nekih posebnih prijevoznih sredstava, nego to je čovjek koliko je mogao u zavežljaj, toliko je i ponio. Pa je dolazilo do situacija da su ljudi počeli masovno paliti svoje vlastite kuće ili čak, ne znam, ubijati stoku i slično, u želji da to ne padne u ruke muslimana, odnosno, da ne bi sad oni iskoristili njihov životni trud, da ne bi neko drugi uživao. I, uglavnom, u jednom kaosu, u tim uličnim borbama i td. ... vojska, naša vojska, znači, HVO se povlačio iz Uskoplja, a skupa s njom, u općoj panici, povlačili su se i civili. General je pokušavao koliko je mogao nekakvim normalnim linijama zapovijedanja zatvoriti, praktično, ta mjesta, te crte gdje su pale, međutim, jednostavno nije išlo. Kad je nastupila panika, više malo ko sluša zapovijedi, svako se uzda u nekakve svoje noge i svoje trenutne prosudbe: da li treba zastati, da li treba se povlačiti? ... i, uglavnom, u jednom kaosu pokrenu se i oni, koji bi inače se držali da je neko sređenije stanje. I već pomalo nastupa noć, stanje u gradu je inače bilo... odnosno, mjestu je inače bilo dosta složeno, jer praktično su vođene ulične borbe, grad se dobrim dijelom podijelio i prije toga, tako da u tom kaosu malo ko više zna kakvo je stanje bilo gdje. Tako da se dogodilo da, iako su naše crte pale, muslimani nisu ušli u dio grada, koji smo mi držali, nego su vjerojatno čekali jutro, pa da u nekom pročešljanju kroz grad, otprilike, zauzmu taj prostor na način da pretrpe što manje žrtava. Tako da su krenuli odmah, vjerojatno bi ... vjerojatno su se bojali žrtava, pa su se suzdržavali, iako su bili svjesni da im se ne pruža nekakav organizirani otpor.

I general postaje svjestan da, ukoliko tu noć nešto se ne učini, da će ujutro muslimani vladati cijelim Uskopljem i vjerojatno na ovim crtama prema Rami, a Rama bi se vrlo teško branila, jer ona je praktično u jednoj uvali, ako neko zauzme, ne znam, Makljen gore, ova brda iznad, vrlo lako bi ovladao samim mjestom ... ili puno lakše. U međuvremenu, general je pokušavao od te vojske koja se povlačila ... povlačila, bolje rečeno – bježala, zaustaviti što se zaustaviti dalo i da se nekako proba organizirati. Ali možda bi se vojska na neki način i organizirala, ali pošto su bježali civili i u općoj panici, sad vrlo teško je tu bilo nešto kvalitetno organizirati. U međuvremenu dolazi ... prva postrojba gore koja je došla, a znači, pozvana je na pomoć gore, potrefilo je da je došla ova ljubuška, nazovimo, brigada, mada ona nije imala snagu brigade ... i ljudi ne znaju uopće šta se gore događa. Ali treba naglasiti da je ova ljubuška postrojba

držala puno do svog nekakvog povijesno-ratnog imidža. Na ovom prostoru su ljudi dosta ponosni i nisu, kako bi rekao, njeguje se tako i odgaja se tako da ne smiješ uopće pokazati da se bojiš, da si kukavica, da nisi pravi vojnik i td., jednostavno, sredina bi te izopćila. Tako da su ljudi, i oni koji su stvarno bili takvi, a i oni koji nisu bili takvi, morali se uklapati u neko opće raspoloženje - da su borci, da se ničega ne boje, da mogu odraditi sve vojne zadaće koje se od njih traže i tako dalje. I sreća da je došla takva postrojba, i general je shvatio da možda, ipak, ima šansi. I on je pokušao jedan dio tih postrojbi, koje su se povlačile nekako organizirati, jednim dijelom je uspio, znači, nešto je tu organizirao i ove tehnike, nešto i težeg naoružanja, između ostalog, i nekoliko tenkova. Stigla je ljubuška postrojba, koja drži do toga da nije kukavička postrojba, nego znači, da su to pravi borci i dolazi do nečega što, vjerojatno, u vojnim knjigama bi se vrlo teško moglo naći. General se penje na tenka i kaže njima: „Da vas vidim sad, borci ...“, i, ne znam, još neke stvari druge, da ih moralno digne ... i ne znači da je ušao u tenka, nego se popeo i sjeo na tenka i kazao: „Za mnom! Da vas sad vidim borci?!“ Ljudi su ostali zapanjeni. Međutim, tenk je krenuo i nekolicina ljudi je krenula. Spontano, ljudi u takvom kaosu, odjednom su shvatili da ima neko ko se ne boji, ko ih vodi i to ... i odjednom se ta kaotična situacija pretvorila u vrlo jednu pozitivnu ... s jednim vrlo pozitivnim nabojem i ljudi su krenuli za njim ... ljudi su krenuli za njim, posebno ova postrojba, koja je došla odavde, a i dobar dio ovih, koji su se u međuvremenu bili pokolebali, koji su se povlačili i slično, su shvatili da se odjednom kritična masa promijenila; a sa druge strane, vidjeli su da je došla ispomoć, pa su računali, vjerojatno, da je to puno brojnija postrojba i da vjerojatno stiže i druga pomoć i td., ali su sad ti minuti naredni, ili sati, presudni hoće li se uopće imati šta vratiti. I, tako u tom jednom spontanom pokretu, ali prije svega, zahvaljujući tom jednom činu jednog hrabrog čovjeka, kao što je general Praljak, naše postrojbe su se vratile i ponovno se vratile u one iste rovove, iz kojih su nekoliko sati prije toga se povukli. To je nešto što je nezapamćeno, vjerojatno. Međutim, ima i nekih stvari, koje ovako, možda, uzgred valja spomenuti. Recimo, ima jedna tragikomična situacija ... u stvari, jako tragična, da se ne priča više skoro pa komična ... a u biti je tragična.

Rekao sam da su prilikom povlačenja civila pojedini ljudi uništavali svoju imovinu, ne želeći da ono što su generacijama stjecali, da uživa neko drugi. Između ostalog, bio je jedan mještalin, koji je prije nego što se povlačio, zapalio svoju vlastitu kuću i pobio stoku ... Ta kuća je još uvijek gorjela ... znači, nije ni izgorjela, a on se skupa sa postrojbama vratio. I samo je pokušao iz te kuće spašavati što se još dalo, glavno je to, većina toga je već izgorjela, stoka već pobijena ... i hajde, kad su se postrojbe vratile, tu noć je on sjedio s tim ljudima ... tako malo utapao svoju tugu u alkoholu i u neka doba neki drugi, isto koji su bili, vjerojatno,

načeti alkoholom, su rekli njemu, u toj njegovoj tuzi i tom plaču, za tom imovinom i činom šta uradi ... rekli su da ... taj jedan je rekao da je on to sebi učinio, da bi on odrezao taj prst, kojim je zapalio tu svoju kuću. Pošto je čovjek bio u jednoj strašnoj depresiji i u jednoj tuzi neviđenoj, a i pri alkoholu ... nećete vjerovati - on je odrezao sebi prst. Dakle, imamo jednu situaciju, koja je slojevita po više osnova. Znači, imamo jedno kaotično stanje, gdje praktično vojska nije dovoljno organizirana da drži određene crte, nije dovoljno organizirana da ima pričuvenu, ako negdje zatreba da se intervenira sa nekim postrojbama ... imamo pomiješano, znači, lokalnog stanovništva sa vojskom, imamo eto tako, te ljudske tragedije, koje su i u životima, a i u imovini i tako dalje; a u takvoj situaciji imamo jednog heroja, koji je tu došao bez ikakve

potrebe ... niko ga tražio nije, nikakvu potrebu nije bio da bude tu, nego je osjećao jednu ljudsku, jednu nacionalnu, domovinsku, ne znam kakvu, potrebu da dođe među te ljude, da ratuje, da pomogne i da se tako herojski ponese. Ja mislim da tom čovjeku stvarno, ali na tim prostorima inače, u svakom pogledu, treba kapu skinuti i spomenik dignuti.

I svima da bude uzor: šta znači ratnik i šta znači biti spreman žrtvovati sve što se ima.

Razgovor vodila: Lada Puljizević

Izrada transkripta: Danijela Križanović

Studen 2005. godine, Ljubuški